

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра конституційного і муніципального права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
Олександр ГОЛОВКО
“ 31 вересня ” 2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

**НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ
ЛЮДИНИ**

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 08 Право

спеціальність: 081 Право

освітня програма: Право

вид дисципліни: за вибором

факультет: юридичний

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету

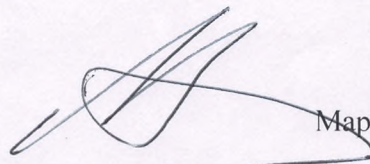
“31” серпня 2022 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: К.П. Данічева, к.ю.н., доцент кафедри конституційного і муніципального права, Реньов Є.В., к.ю.н., доцент кафедри міжнародного і європейського права., Фоміна Л.О., доцент кафедри міжнародного і європейського права, к.ю.н.

Програму схвалено на засіданні кафедри конституційного і муніципального права

Протокол від “30” серпня 2022 року № 11

Завідувач кафедри
конституційного і муніципального права

Марк ВОРОНОВ

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародного та європейського права

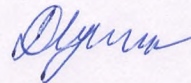
Протокол від “31” серпня 2021 року № 1

Завідувач кафедри
міжнародного та європейського права

Тетяна СИРОЇД

Програму погоджено з гарантом освітньої професійної програми Право

Гарант освітньої професійної програми

Дмитро ЛУК'ЯНЕЦЬ

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від “31” серпня 2022 року № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Національні та міжнародні механізми захисту прав людини» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є підготовка фахівців, які мають високу правосвідомість та правову культуру, володіють необхідними в їхній професійній діяльності знаннями про права людини в різних теоріях праворозуміння, механізм їх реалізації та забезпечення для вирішенні конкретних завдань, вміють розрізняти види національного захисту прав людини; здібних самостійно і грамотно орієнтуватись у сучасних правовідносинах в сфері механізмів захисту передбачених на національному рівні, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції; володіють певним інструментарієм у галузі міжнародного захисту прав людини, знають його сутність, особливості; володіють знаннями щодо діяльності органів універсального і регіонального рівнів, до повноважень яких належить захист прав людини; їхньої організації; компетенції; процедури подачі заяв щодо порушень прав людини.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких загальних компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК-1);
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК-2);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК-3);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК-7);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК-11);
- здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми (ЗК-12);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій (ЗК-13);
- цінування та повага різноманітності і мультикультурності (ЗК-14);

Спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

- повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи (СК-3);
- знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини (СК-4);
- здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право (СК-7);
- знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права (СК-8);
- здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові

позиції (СК-12);

- здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації (СК-14);

- здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення (СК-15);

1.3. Кількість кредитів - 5

1.4. Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
8-й	8-й
Лекції	
30 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
60 год.	4 год.
Самостійна робота	
60 год.	138 год.
Індивідуальні завдання	
10 год.	10 год.

1.5. Заплановані результати навчання

Програмні результати навчання:

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (ПРН-3);
- давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю (ПРН-5);
- пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту (ПРН-13);
- виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи (ПРН-18);
- демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права (ПРН-19);
- пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів (ПРН-20);
- застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки (ПРН-21);
- готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях (ПРН-22);
- надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях (ПРН-23).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Національні механізми захисту прав людини

Тема 1. Історія становлення та розвитку ідей про права людини

Загальні підходи до визначення прав людини. Права людини в різних теоріях правознавства. Поняття прав і свобод. Права людини і права громадянина. Підходи до класифікації прав і свобод людини і громадянина. Класифікація прав людини за періодами їх виникнення. Класифікація прав людини за сферою їх існування. Особисті (громадянські) права. Політичні права. Економічні права. Соціальні права. Культурні права. Класифікація прав за можливістю обмеження. Абсолютні права. Відносні права. Класифікація прав за способом реалізації. Колективні та індивідуальні права.

Тема 2. Поняття, структура прав людини

Поняття та основні види правового статусу особи. Структура конституційного статусу особи. Поняття та елементи конституційно-правового статусу особи. Конституційна правосуб'єктність. Загальні та спеціальні принципи правового статусу особи в Україні. Основні (конституційні) права і свободи як провідний елемент конституційно-правового статусу особи. Закріплення основних прав людини і громадянина в Конституції України. Обмеження основних (конституційних) прав і свобод: поняття, підстави, способи. Загальна характеристика конституційних гарантій здійснення конституційних прав та свобод.

Тема 3. Права людини, держава, суспільство та механізм забезпечення прав людини

. Права людини і становлення демократичної, соціальної, правової держави в Україні. Принцип відповідальності держави перед людиною. Держава й правове регулювання прав людини. Державна політика у сфері прав людини. Органи державної влади та місцевого самоврядування в механізмі забезпечення й захисту прав і свобод. Поняття забезпечення прав і свобод особистості. Механізм забезпечення прав людини. Способи забезпечення прав людини. Національний механізм захисту прав людини.

Тема 4. Правосуддя та судовий захист прав людини в Україні.

Поняття судової влади і правосуддя. Конституційні засади функціонування судової влади. Конституційні засади судочинства. Державно-правовий механізм забезпечення права на судовий захист Суд як гарант прав людини і громадянина. Принцип судового захисту прав і свобод: сутність і значення. Право на судовий захист: механізм і порядок реалізації. Захист прав людини в межах кримінального та цивільного судочинства. Адміністративна юстиція і захист прав людини. Статус і роль адвокатури та прокуратури в системі судового захисту прав людини.

Тема 5. Конституційна юстиція в Україні

Поняття конституційної юрисдикції та конституційного контролю. Види конституційного контролю в Україні. Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції. Принципи конституційного судочинства. Суб'єкти і форми звернення до Конституційного Суду України. Поняття й характеристика стадій конституційного судочинства. Поняття та юридична природа актів Конституційного Суду України. Види, порядок ухвалення та виконання актів Конституційного Суду України. Конституційна скарга. Порядок внесення конституційної скарги до Конституційного Суду України. Розгляд конституційної скарги Конституційним Судом України.

Тема 6. Позасудові гарантії прав людини і громадянина в Україні

Конституційно-правові гарантії прав людини і громадянина в сфері виконавчої влади. Позасудовий (адміністративний) порядок оскарження рішень і дій (бездіяльності) органів виконавчої влади та їх посадових осіб. Право на петицію (звернення): порядок реалізації та значення для забезпечення прав і свобод. Функції Верховної Ради в сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Президент України - гарант дотримання прав і свобод. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні

Тема 7. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в системі забезпечення конституційно-правового статусу людини і громадянина

Загальна характеристика інституту омбудсмана та особливості правового статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Призначення на посаду, звільнення та припинення повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Функції та повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Організація роботи та гарантії діяльності українського омбудсмана.

Тема 8. Органи внутрішніх справ у механізмі забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина

Завдання та функції органів внутрішніх справ щодо забезпечення основних прав і свобод громадян. Форми та методи діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення основних прав і свобод громадян. Дотримання органами внутрішніх справ міжнародних стандартів щодо юридичного забезпечення основних прав і свобод громадян.

Розділ 2. Міжнародні механізми захисту прав людини

Тема 1. Міжнародний універсальний механізм захисту прав людини

Становлення та розвиток інституту захисту прав людини у міжнародному праві. Поняття, сутність інституту захисту прав людини. Правовий механізм захисту прав людини. Статут ООН. Міжнародні договори у сфері захисту прав людини. Компетенція органів і інститутів ООН у сфері прав людини. Генеральний секретар ООН. Генеральна Асамблея ООН. Рада Безпеки. ЕКОСОП. Рада з прав людини ООН: компетенція, діяльність. Верховний комісар ООН з прав людини (ВКПЛ). Управління верховного комісара ООН з прав людини. Міжнародний інститут омбудсмана. Комітет проти катувань. Спеціальні доповідачі. Центр з прав людини. Компетенція миротворчих сил ООН щодо захисту окремих категорій осіб під час збройних конфліктів. Інституційний механізм захисту прав людини. Міжнародні органи захисту прав людини. Статутні органи. Договірні (контрольні) органи захисту прав людини: поняття, компетенція, види.

Тема 2. Міжнародний регіональний механізм захисту прав людини

Рада Європи. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Європейський уповноважений з прав людини (Європейський омбудсмен). Європейський комітет із запобігання катуванням та нелюдському чи принизливому поведженню або покаранню (ЄКЗК). Судовий захист прав і свобод Європейського Союзу. Позасудові механізми захисту прав і свобод ЄС. Комісія з прав людини СНД. Африканська комісія з прав людини і народів: процедура розгляду, умови прийнятності скарг.

Тема 3. Міжнародно-правовий захист прав жінок

Становлення та розвиток інституту захисту прав жінок у міжнародному праві. Правове

підгрунтя регламентація прав жінок у міжнародному праві. Всесвітні конференції щодо становища жінок. Дотримання принципу гендерної рівності. Політичні права жінок. Соціально-економічний захист прав жінок. Захист жінок від сексуального насильства. Міжнародно-правові стандарти поведження з жінками-засудженими. Захист жінок під час збройного конфлікту. Комісія з питань становища жінок. Комітет із ліквідації расової дискримінації щодо жінок. Структура «ООН-жінки».

Тема 4. Міжнародно-правовий захист прав дітей

Конвенція про захист прав дитини - основоположний акт у сфері міжнародно-правової регламентації прав дітей. Комітет з прав дитини: функції, компетенція. Соціально-економічний захист дітей. Захист дітей від сексуального насильства. Діти-солдати. Міжнародні стандарти поведження з неповнолітніми, які скоїли злочин.

Тема 5. Міжнародно-правовий захист прав осіб з інвалідністю

Поняття категорій «інвалід» і «особа з особливими потребами». Міжнародно-правова основа регулювання правового становища інвалідів. Правовий статус інвалідів. Гарантії прав інвалідів. Комітет з прав інвалідів: компетенція, діяльність, юридична сила рішень.

Тема 6. Міжнародно-правовий захист прав престарілих осіб

Концепція міжнародно-правового захисту прав престарілих осіб. Права основа захисту прав престарілих осіб. Соціально-економічна складова захисту престарілих осіб. Особливості захисту престарілих осіб у діяльності інтеграційних об'єднань. Зобов'язання держав щодо захисту прав престарілих осіб.

Тема 7. Міжнародно-правовий захист жертв злочинів

Регламентация статусу жертв злочинів у міжнародному праві. Захист жертв злочинів в аспекті правозахисної діяльності ООН. Забезпечення прав жертв злочинів як один з пріоритетних напрямків діяльності Ради Європи. Правове становище жертв злочинів. Жертва злочину: поняття, основи правового статусу. Механізми захисту жертв злочинів. Міжнародні механізми захисту універсального рівня. Міжнародні механізми захисту жертв злочинів регіонального рівня. Захист жертв злочинів у діяльності міжнародних органів універсальної юрисдикції. Повноваження органів і спеціалізованих інституцій щодо надання допомоги потерпілим міжнародних органів кримінальної юрисдикції. Компетенція Групи щодо надання допомоги потерпілим і свідкам Міжнародного кримінального суду у захисті жертв злочинів.

Тема 8. Міжнародно-правовий захист національних меншин і корінних народів

Поняття категорії «меншина» у міжнародному праві. Універсальна міжнародно-правова основа захисту прав національних меншин. Підкомісія з попередження дискримінації та захисту меншин ООН: компетенція, діяльність. Діяльність регіональних органів у сфері захисту прав національних меншин. Рамкова конвенція про захист національних меншин. Консультативний комітет: функції і повноваження. Верховний комісар у справах національних меншин ОБСЄ. Поняття, сутність категорії «корінний народ» у міжнародному праві. Універсальна міжнародно-правова основа захисту прав корінних народів. Діяльність регіональних органів у сфері захисту прав корінних народів .

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с р		л	с	лаб	інд	с р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Національні механізми захисту прав людини												
Тема 1. Історія становлення та розвитку ідей про права людини	9	2	4		2	3	14	2			2	8
Тема 2. Поняття, структура прав людини	9	2	4		2	3	12	2				8
Тема 3. Права людини, держава, суспільство та механізм забезпечення прав людини	9	2	4		1	3	9					9
Тема 4. Правосуддя та судовий захист прав людини в Україні.	9	2	4			3	8					9
Тема 5. Конституційна юстиція в Україні	9	2	4			3	8					9
Тема 6. Позасудові гарантії прав людини і громадянина в Україні	10	2	4			3	8					9
Тема 7. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в системі забезпечення конституційно-правового статусу людини і громадянина.	10	2	4		2	3	8				2	9
Тема 8. Органи внутрішніх справ у механізмі забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина	10	1	2			4	8					8
Разом за I розділом	75	15	30		5	25	75	4	2		5	69
Розділ II. Міжнародні механізми захисту прав людини												
Тема 1. Міжнародний універсальний механізм захисту прав людини	9	2	4		2	3	14	2	2		2	8
Тема 2. Міжнародний регіональний механізм захисту прав людини	9	2	4		2	3	12	2			2	8

Тема 3. Міжнародно-правовий захист прав жінок	9	2	4		1	3	9				1	8
Тема 4. Міжнародно-правовий захист прав дітей	9	2	4			3	8					9
Тема 5. Міжнародно-правовий захист прав осіб з інвалідністю	9	2	4			3	8					9
Тема 6. Міжнародно-правовий захист прав престарілих осіб	10	2	4			3	8					9
Тема 7. Міжнародно-правовий захист жертв злочинів	10	2	4			3	8					9
Тема 8. Міжнародно-правовий захист національних меншин і корінних народів	10	1	2			4	8					9
Разом за II розділом	75	15	30		5	25	75	4	2		5	69
Разом	150	30	60		10	50	150	8	4		10	138

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	Розділ 1.		
1.	Історія становлення та розвитку ідей про права людини	4	
2.	Поняття, структура прав людини	4	2
3.	Права людини, держава, суспільство та механізм забезпечення прав людини	4	
4.	Правосуддя та судовий захист прав людини в Україні.	4	
5.	Конституційна юстиція в Україні	4	
6.	Позасудові гарантії прав людини і громадянина в Україні	4	
7.	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в системі забезпечення конституційно - правового статусу людини і громадянина	4	
8.	Органи внутрішніх справ у механізмі забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина	2	
	Разом	30	2

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Міжнародний універсальний механізм захисту прав людини	4	2
2.	Міжнародний регіональний механізм захисту прав людини	4	

3.	Міжнародно-правовий захист прав жінок	4	
4.	Міжнародно-правовий захист прав дітей	4	
5.	Міжнародно-правовий захист прав осіб з інвалідністю	4	
6.	Міжнародно-правовий захист прав престарілих осіб	4	
7.	Міжнародно-правовий захист жертв злочинів	4	
8.	Міжнародно-правовий захист національних меншин і корінних народів	2	
	Разом	30	2
	Всього за Розділом I та Розділом II	60	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
	Розділ 1. Конституційне право		
1.	Історія становлення та розвитку ідей про права людини	3	8
2.	Поняття, структура прав людини	3	8
3.	Права людини, держава, суспільство та механізм забезпечення прав людини	4	8
4.	Правосуддя та судовий захист прав людини в Україні.	4	9
5.	Конституційна юстиція в Україні	4	9
6.	Позасудові гарантії прав людини і громадянина в Україні	4	9
7.	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в системі забезпечення конституційно-правового статусу людини і громадянина	4	9
8.	Органи внутрішніх справ у механізмі забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина	4	9
	Разом за I розділом	30	69
	Розділ II. Міжнародні механізми захисту прав людини		
1.	Міжнародний універсальний механізм захисту прав людини	3	8
2.	Міжнародний регіональний механізм захисту прав людини	3	8
3.	Міжнародно-правовий захист прав жінок	4	8
4.	Міжнародно-правовий захист прав дітей	4	9
5.	Міжнародно-правовий захист прав осіб з інвалідністю	4	9
6.	Міжнародно-правовий захист прав престарілих осіб	4	9
7.	Міжнародно-правовий захист жертв злочинів	4	9
8.	Міжнародно-правовий захист національних меншин і корінних народів	4	9

	Разом за II розділом	30	69
	Разом	60	138

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Види індивідуальних завдань з навчальної дисципліни (презентації, контрольні роботи, що виконуються під час аудиторних занять та самостійної роботи, курсові, дипломні роботи тощо) визначаються навчальним планом. Індивідуальні завдання полягають у підготовці презентації за визначеною, або обраною студентом за допомогою викладача, темою та інших видів робіт, які затверджуються кафедрою. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються програмою навчальної дисципліни.

Індивідуальні завдання виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Індивідуальні завдання виконуються в формі наукових статей, виступів (доповідей) на наукових конференціях, презентацій.

Правила виконання презентацій

Створення презентацій є однією з форм науково-дослідницької роботи.

Презентація виконується за допомогою програми Microsoft Office PowerPoint и повинна складатися не менше, ніж з 15 слайдів.

Матеріал на слайді можна розділити на головний і додатковий. *Головний* необхідно виділити, щоб при демонстрації слайда він ніс основне смислове навантаження: розміром тексту або об'єкта, кольором, спецефектами, порядком появи на екрані. *Додатковий* матеріал призначений для підкреслення основної думки слайда.

Для різних видів об'єктів рекомендуються різні розміри шрифту. Заголовок слайда краще писати розміром шрифту 22-28, підзаголовок і підписи даних в діаграмах - 20-24, текст, підписи і заголовки осей в діаграмах, інформацію в таблицях - 18-22.

Для виділення заголовка, ключових слів використовуйте напівжирний або підкреслений шрифт. Для оформлення другорядної інформації та коментарів - курсив. На всіх слайдах презентації використовуйте шрифт одної назви.

Для гарного сприйняття презентації з будь-якої відстані в залі, текст краще набирати шрифтом Arial, Bookman Old Style, Calibri, Tahoma, Times New Roman або Verdana.

1. На першому слайді слід вказати назву МОН, назву ВНЗ, кафедру, прізвище, ім'я та по-батькові студента і тему презентації, номер навчальної групи.

2. На другому слайді подається зміст презентації.

3. На інших слайдах - наповнення теми.

4. У тексті на слайдах не допускається скорочення слів, крім загальноновживаних (ООН, ЄС, ОБСЄ та ін.).

5. Слайди повинні бути тезисними. Для надання презентації PowerPoint наочності і, якщо це необхідно, барвистості на деяких слайдах можна розмістити різні схеми, графіки, фотографії, малюнки, колажі. Вставлені фотографії або картинки повинні бути високої якості і досить великого розміру, інакше при розтягуванні вони втрачають різкість, чим можуть тільки зіпсувати ефект від презентації. При підготовці презентації може бути використаний звуковий супровід.

6. Презентація повинна бути підготовлена у наданому фоні (шаблон слайда). Не слід робити слайди занадто строкатими і розрізненими за колірним рішенням. Це шкодить формуванню нестійких зорових образів.

7. Слайди повинні або акцентувати увагу на чомусь, або візуалізувати матеріал (ті ж таблиці, схеми, малюнки з позначеннями, якщо є). Не ставте на одному слайді відразу кілька блоків зорової або текстової інформації. Це відволікає, розсіює увагу, погіршує концентрацію.

8. Слайд повинен бути простим для сприйняття - небагато тексту на одному слайді.

Створення презентації включає ряд етапів:

1. Вибір теми.

Студент самостійно вибирає тему з переліку тем індивідуально-дослідних завдань. При цьому слід враховувати, що студент має право в обсязі навчальної програми з «Проблем сучасної юридичної науки» самостійно обрати тему презентації, яка повинна бути погоджена з викладачем.

2. Аналіз літератури з даної теми.

Презентація - це супровід доповіді або виступу, тому спочатку необхідно розробити концепцію виступу, а потім вже братися за складання презентації.

В основному презентація повинна базуватися на матеріалах з підручників. Тому створенню презентації повинне передувати ретельне й поглиблене вивчення літератури, що відноситься до даної теми. Насамперед, корисно ознайомитися з науковою працею (або зазначеними главами, параграфами, сторінками) у цілому, щоб одержати про неї початкове загальне уявлення, яке може бути розширене за рахунок перегляду передмови, змісту і висновку роботи, якщо вони є. Головне на цьому етапі - виявити стрижневі проблеми досліджуваної теми й зробити їх основними пунктами плану презентації .

3. Виклад змісту теми за допомогою слайдів.

У презентації повинні бути послідовно розглянуті всі питання плану. Важливо прагнути до того, щоб теоретичний зміст роботи пов'язувався з аналізом практично-правових явищ. Студент повинен уміти показати, яке практичне значення має знання принципів, закономірностей і категорій.

Під час створення слайдів не варто користуватися застарілими джерелами, у яких можуть міститися помилкові погляди, неточні формулювання і висновки, застарілі цифрові дані. Отже, вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, використовуючи при цьому сучасну літературу, - такі основні вимоги до підготовки презентації.

Критерії оцінювання презентацій:

1. Ступінь досягнення мети.
2. Зрозумілість і точність викладення авторської позиції.
3. Індивідуальність (авторство, неповторність).
4. Аргументованість (переконливість) позиції.
5. Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.

Презентація за розділом I. Конституційне право оцінюється від 0 до 5 балів.
Презентація за розділом II. Міжнародне право оцінюється від 0 до 5 балів.

Теми презентацій за розділом I. Національні механізми захисту прав людини

1. Історія розвитку прав та свобод людини і громадянина.
2. Права людини в романо-германській правовій системі.
3. Права людини у країнах англосаксонської правової системи.
4. Права людини у мусульманській правовій сим'ї.
5. Перспективи вдосконалення механізмів забезпечення прав людини.
6. Основні тенденції розвитку і забезпечення прав людини у світі.
7. Актуальні проблеми забезпечення прав людини в Україні.
8. Захист прав людини в Україні: загальна характеристика та проблемні питання.

9. Правовий статус особи: поняття, структура, види.
10. Особисті права людини і громадянина.
11. Політичні права людини і громадянина.
12. Соціальні і культурні права особи.
13. Права людини й становлення громадянського суспільства.
14. Тенденції подальшого розвитку прав і свобод людини і громадянина в Україні.
15. Адміністративна юстиція і захист прав людини.
16. Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини.
17. Прокуратура України та захист прав людини.
18. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.
19. Гарантії діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.
20. Дотримання органами внутрішніх справ міжнародних стандартів щодо юридичного забезпечення основних прав і свобод громадян.
21. Забезпечення прав людини в умовах надзвичайних ситуацій.
22. Принципи державно-правового забезпечення обмеження прав і свобод людини і громадянина.
23. Конституційна скарга як форма звернення до Конституції України.
24. Правовий статус Уповноваженого з прав дитини.
25. Правовий статус освітнього омбудсмена.

Теми презентацій за розділом II. Міжнародні механізми захисту прав людини

1. Дотримання принципу тендерної рівності у діяльності міжнародних органів і організацій.
2. Європейський Суд з прав людини: організація й порядок діяльності.
3. Захист прав дітей під час збройних конфліктів.
4. Роль контрольних органів у захисті прав людини.
5. Роль Генеральної Асамблеї ООН у захисті прав людини.
6. Діяльність Комітету ООН з прав людини.
7. Статус Омбудсмена в Європейському Союзі.
8. Діяльність миротворчих сил ООН у забезпеченні прав вразливих верств населення під час збройних конфліктів.
9. Міжнародно-правове регулювання жертв (потерпілих) від злочину.
10. Статус жертв злочинів відповідно до актів Міжнародного кримінального суду.
11. Міжнародні контрольні механізми захисту прав людини.
12. Рада ООН з прав людини.
13. Міжнародні стандарти у галузі прав людини та їх реалізація в національному законодавстві держав.
14. Регіональні системи міжнародного захисту прав людини та основних свобод.
15. Статус Верховний комісара у справах національних меншин ОБСЄ.
16. Компетенція Верховного комісара з прав людини ООН.
17. Універсальний періодичний огляд.
18. Спеціальні процедури Ради ООН з прав людини.

7. Методи навчання

Методи навчання – це впорядковані способи діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності.

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни «Національні та міжнародні механізми захисту прав людини» використовуються наступні методи навчання:

- словесні - описове розкриття навчального матеріалу, пояснення сутності відповідного явища, поняття, процесу, перевірка рівня самостійного опрацювання навчального матеріалу тощо (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);

- наочні – демонстрація схем, таблиць, малюнків, відео тощо;
- практичні – формування вмінь, навичок оперування правовими категоріями, застосування правових норм та використання набутих знань при проведенні семінарських занять.

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод.

8. Методи контролю

Методи контролю - це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). Кафедральний контроль проводиться з метою оцінки рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролю.

В освітньому процесі використовуються такі види контролю результатів навчання: вхідний, поточний протягом семестру, контрольні роботи, передбачені навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, курсових робіт, підсумковий семестровий, відстрочений контроль.

Вхідний контроль проводиться перед вивченням нового курсу з метою визначення рівня підготовки студентів з дисциплін, які забезпечують цей курс. Вхідний контроль проводиться на першому занятті за завданнями, що відповідають програмам попереднього навчання. Результати контролю аналізуються на кафедральних (міжкафедральних) нарадах та засіданнях методичних комісій спільно з науково-педагогічними працівниками, які проводять заняття із забезпечувальною дисципліною.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквиуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи студентів мають бути доведені до відома студентів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку з конкретної навчальної дисципліни. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий залік - форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентами лекційного матеріалу, а також виконаних ними певних робіт на семінарських заняттях. Семестровий залік не передбачає обов'язкової присутності студентів за умови виконання ними всіх видів робіт, передбачених навчальним планом за семестр.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні заліку з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів,

набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни (практики) та балів, набраних при складанні семестрового заліку.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Питання, які виносяться на складання поточного та підсумкового контролю (заліку)

Розділ I. Національні механізми захисту прав людини

1. Загальні підходи до визначення прав людини.
2. Права людини в різних теоріях право розуміння.
3. Права людини і права громадянина.
4. Правовий статус особи: поняття, структура, види.
5. Ознаки конституційно-правового статусу особи.
6. Підходи до класифікації прав людини.
7. Покоління прав людини.
8. Позитивні та негативні права (свободи).
9. Абсолютні та відносні права (свободи).
10. Індивідуальні і колективні права.
11. Конституційні права, свободи і обов'язки. .
12. Особисті права людини і громадянина.
13. Політичні права людини і громадянина.
14. Економічні, соціальні і культурні права людини і громадянина.
15. Соціальні і культурні права особи.
16. Конституційний статус людини в Україні. Принципи конституційного статусу людини.
17. Загальна характеристика особистих прав і свобод людини за Конституцією України.
18. Гарантії та порядок реалізації окремих свобод: право на свободу думки й слова, право на доступ до публічної інформації, захист персональних даних, свобода совісті, свобода пересування.
19. Загальна характеристика політичних прав громадян України.
20. Гарантії та порядок реалізації окремих прав: виборчі права, свобода мирних зібрань, право на свободу об'єднання.
21. Загальна характеристика економічних, соціальних та культурних прав людини в Україні.
22. Загальна характеристика конституційних гарантій здійснення конституційних прав та свобод.
23. Демократична, соціальна, правова держава: поняття, ознаки, умови існування.
24. Права людини і становлення демократичної, соціальної, правової держави в Україні.
25. Принцип відповідальності держави перед людиною.
26. Держава й правове регулювання прав людини.
27. Органи державної влади та місцевого самоврядування в механізмі забезпечення й захисту прав і свобод.
28. Права людини й становлення громадянського суспільства.
29. Тенденції подальшого розвитку прав і свобод людини і громадянина в Україні.
30. Поняття забезпечення прав і свобод особистості.
31. Механізм забезпечення прав людини.
32. Способи забезпечення прав людини.
33. Поняття судової влади і правосуддя. Конституційні засади функціонування судової влади. Конституційні засади судочинства.

34. Суд як гарант прав людини і громадянина .
35. Принцип судового захисту прав і свобод: сутність і значення.
36. Право на судовий захист: механізм і порядок реалізації.
37. Захист прав людини в межах кримінального та цивільного судочинства.
38. Адміністративна юстиція і захист прав людини.
39. Статус і роль адвокатури та прокуратури в системі судового захисту прав людини.
40. Поняття та види конституційного контролю.
41. Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини.
42. Суб'єкти та форми звернення до Конституційного Суду України.
43. Поняття й характеристика стадій конституційного судочинства.
44. Поняття та юридична природа актів Конституційного Суду України.
45. Види, порядок ухвалення та виконання актів Конституційного Суду України.
46. Конституційно-правові гарантії прав людини і громадянина в сфері виконавчої влади.
47. Позасудовий (адміністративний) порядок оскарження рішень і дій (бездіяльності) органів виконавчої влади та їх посадових осіб.
48. Право на петицію (звернення): порядок реалізації та значення для забезпечення прав і свобод.
49. Функції Верховної Ради в сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина.
50. Президент України - гарант дотримання прав і свобод.
51. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в системі забезпечення конституційно-правового статусу людини і громадянина.
52. Прокуратура України та захист прав людини.
53. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.
54. Зародження інституту омбудсмена (аналіз світової практики).
55. Становлення і розвиток інституту омбудсмена в Україні.
56. Загальна характеристика і шляхи вдосконалення правового статусу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.
57. Гарантії діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.
58. Завдання та функції органів внутрішніх справ щодо забезпечення основних прав і свобод громадян.
59. Форми та методи діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення основних прав і свобод громадян.
60. Дотримання органами внутрішніх справ міжнародних стандартів щодо юридичного забезпечення основних прав і свобод громадян.
61. Поняття та основні риси обмеження прав і свобод людини і громадянина.
62. Мета, підстави і межі обмеження прав і свобод людини і громадянина.
63. Принципи державно-правового забезпечення обмеження прав і свобод людини і громадянина
64. Конституційні обмеження у реалізації конституційних прав та свобод людини в Україні.
65. Особливі юридичні стани згідно з Конституцією України, умови та порядок введення та припинення дії.

Розділ II. Міжнародні механізми захисту прав людини

1. Генеза становлення та розвитку прав людини в міжнародному праві.
2. Міжнародний Білль про права людини.
3. Гельсінський заключний акт НБСЄ 1975 р.
4. Конвенція про захист прав і основоположних прав людини 1950 р.: загальна характеристика.
5. Хартія основних прав Європейського Союзу 2000р.
6. Американська конвенція про права людини 1969 р.
7. Африканська Хартія прав людини і народів 1981 р.

8. Статутні органи ООН у галузі захисту прав людини.
9. Договірні (контрольні) органи ООН у галузі захисту прав людини: поняття, компетенція, види.
10. Міжнародні універсальні органи захисту прав людини.
11. Міжнародні регіональні органи захисту прав людини.
12. Рада з прав людини ООН: компетенція, діяльність.
13. Верховний комісар ООН з прав людини (ВКПЛ). Управління верховного комісара ООН з прав людини.
14. Комітет проти катувань: компетенція, порядок розгляду скарг.
15. Компетенція миротворчих сил ООН щодо захисту окремих категорій осіб під час збройних конфліктів.
16. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ): компетенція, порядок передачі і розгляду скарг.
17. Європейський уповноважений з прав людини (Європейський омбудсмен): компетенція, юридична сила рішень.
18. Європейський комітет із запобігання катуванням та нелюдському чи принизливому поводженню або покаранню (ЄКЗК): компетенція, порядок розгляду скарг.
19. Судовий захист прав і свобод в Європейському Союзі.
20. Комісія з прав людини Співдружності Незалежних Держав: компетенція.
21. Африканська комісія з прав людини і народів: процедура розгляду, умови прийнятності скарг.
22. Становлення та розвиток інституту захисту прав жінок у міжнародному праві.
23. Становлення та розвиток принципу гендерної рівності в міжнародному праві.
24. Правова основа закріплення прав жінок у міжнародному праві.
25. Захист політичних прав жінок.
26. Міжнародно-правова регламентація захисту соціально-економічних прав жінок.
27. Захист жінок від сексуального насильства.
28. Міжнародно-правові стандарти поводження з жінками-засудженими.
29. Захист жінок під час збройного конфлікту.
30. Комісія з питань становища жінок: компетенція, діяльність.
31. Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок: компетенція, діяльність.
32. Створення і функціонування системи «ООН- жінки».
33. Роль Всесвітніх конференцій у розширенні прав та захисті жінок.
34. Міжнародно-правова основа щодо захисту прав дітей.
35. Комітет з прав дитини: функції, компетенція.
36. Захист дітей від сексуального насильства.
37. Міжнародний захист прав дітей під час збройних конфліктів
38. Міжнародні стандарти поводження з неповнолітніми, які скоїли злочин.
39. Міжнародно-правові засади захисту прав осіб з інвалідністю.
40. Гарантії прав інвалідів.
41. Комітет з прав інвалідів: компетенція, діяльність, юридична сила рішень.
42. Міжнародно-правий захист прав престарілих осіб.
43. Соціально-економічна складова захисту престарілих осіб.
44. Зобов'язання держав щодо захисту прав престарілих осіб.
45. Регламентація статусу жертв злочинів у міжнародному праві.
46. Забезпечення прав жертв злочинів як один з пріоритетних напрямків діяльності Ради Європи.
47. Міжнародний захист жертв злочинів на універсальному рівні.
48. Міжнародний захист жертв злочинів на регіональному рівні.
49. Захист жертв злочинів у діяльності міжнародних органів кримінальної юрисдикції.
50. Повноваження органів і спеціалізованих інституцій міжнародних органів кримінальної юрисдикції щодо надання допомоги потерпілим.
51. Компетенція Групи щодо надання допомоги потерпілим і свідкам Міжнародного

- кримінального суду у захисті жертв злочинів.
52. Універсальна міжнародно-правова основа захисту прав національних меншин.
 53. Підкомісія з попередження дискримінації та захисту меншин ООН: компетенція, діяльність.
 54. Діяльність регіональних органів у сфері захисту прав національних меншин.
 55. Консультативний комітет: функції і повноваження.
 56. Верховний комісар у справах національних меншин ОБСЕ: компетенція, призначення.
 57. Міжнародно-правове регулювання статусу корінних народів.
 58. Категорія «корінні народи в міжнародному праві».

9. Схема нарахування балів

Денна форма навчання. Розділ I. Національні механізми захисту прав людини

Кількість балів за залік - 20.

Кількість балів за індивідуальне завдання - 5.

Кількість балів за контрольну роботу - 10.

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях - 15:

Кількість балів протягом семестру за Розділом I - 50.

Поточний контроль, самостійна робота, практичні (семінарські) заняття				Залікова робота за Розділом II	Сума
Індивідуальне завдання	Контрольна робота	практичні (семінарські) заняття	Разом		
5	10	15	30	20	50

Оцінювання знань передбачає такі види контролю:

- індивідуальне завдання - від 0 до 5 балів
- контрольна робота - від 0 до 10 балів
- залік - від 0 до 20 балів

Кількість балів, яку студент може отримати за відповіді на семінарських заняттях вираховується за формулою:

сума балів, що отримав студент за відповіді на практичних (семінарських) заняттях ділиться на 5 (максимальну оцінку). Наприклад, студент отримав 50 балів на семінарських заняттях ділимо на 5 отримуємо 10 балів.

Заочна форма навчання.

Розділ I. Національні механізми захисту прав людини

Кількість балів на заліку – 20.

Кількість балів за індивідуальне завдання – 10.

Кількість балів за контрольну роботу – 10.

Кількість балів за семінарські заняття – 10.

Кількість балів протягом семестру за Розділом II – 50.

Поточний контроль, самостійна робота, практичні (семінарські) заняття				Залікова робота за Розділом II	Сума
Індивідуальне завдання	Контрольна робота	практичні (семінарські) заняття	Разом		
10	15	5	30	20	50

Оцінювання знань передбачає такі види контролю:

- індивідуальне завдання – від 0 до 10 балів
- контрольна робота – від 0 до 10 балів
- бали за семінарські заняття – від 0 до 10 балів.
- залік – від 0 до 20 балів

Денна форма навчання.

Розділ II. Міжнародні механізми захисту прав людини

Кількість балів за залік - 20.

Кількість балів за індивідуальне завдання - 5.

Кількість балів за контрольну роботу - 10.

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях - 15:

Кількість балів протягом семестру за Розділом II - 50.

Поточний контроль, самостійна робота, практичні (семінарські) заняття				Залікова робота за Розділом II	Сума
Індивідуальне завдання	Контрольна робота	практичні (семінарські) заняття	Разом		
5	10	15	30	20	50

Оцінювання знань передбачає такі види контролю:

- індивідуальне завдання - від 0 до 5 балів
- контрольна робота - від 0 до 10 балів
- залік - від 0 до 20 балів

Кількість балів, яку студент може отримати за відповіді на семінарських заняттях вираховується за формулою:

сума балів, що отримав студент за відповіді на практичних (семінарських) заняттях ділиться на 5 (максимальну оцінку). Наприклад, студент отримав 50 балів на семінарських заняттях ділимо на 5 отримуємо 10 балів.

Заочна форма навчання.

Розділ II. Міжнародні механізми захисту прав людини

Кількість балів на заліку - 20.

Кількість балів за індивідуальне завдання - 10.

Кількість балів за контрольну роботу - 10.

Кількість балів за семінарські заняття - 10.

Кількість балів протягом семестру за Розділом II - 50.

Поточний контроль, самостійна робота, практичні (семінарські) заняття				Залікова робота за Розділом II	Сума
Індивідуальне завдання	Контрольна робота	практичні (семінарські) заняття	Разом		
10	10	10	30	20	50

T1, T2 - теми розділів

Оцінювання знань передбачає такі види контролю:

- індивідуальне завдання - від 0 до 10 балів
- контрольна робота - від 0 до 10 балів
- бали за семінарські заняття - від 0 до 10 балів.
- залік - від 0 до 20 балів

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії оцінювання усної відповіді.

Відповідь на семінарському занятті - **1-5 балів.**

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язано і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє незрозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього - повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання індивідуального завдання (презентації)

Критерії оцінювання презентації з розділу:

1. Ступінь досягнення мети.

2. Зрозумілість і точність викладення авторської позиції.

3. Індивідуальність (авторство, неповторність).

4. Аргументованість (переконливість) позиції.

5. Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.

6. Використання презентаційних засобів розміщення інформації: таблиці, схеми, діаграми, фото тощо.

10 балів ставиться за наступних умов:

- студент розкриває тему повно, послідовно, з обґрунтуванням власних висновків, виклад питань супроводжується наведенням прикладів та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається у презентації, свідчить про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- студент володіє нормативною, навчальною та науково-монографічною базою на високому рівні, що проявляється у вдалому поєднанні усіх видів джерел при виконанні роботи;

- креативний підхід до викладення питань теми (використання власних схем, діаграм, таблиць, цікавих прикладів, статистичних даних і т.п.)

- правильні вичерпні відповіді на ключові поняття теми, аргументованість висновків.

8-9 балів ставиться за наступних умов:

- студент дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, за обраною тематикою, проте викладення матеріалу є лаконічним, що не дозволяє оцінити глибину знань з теми;

- все, що викладається у презентації, свідчить про розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- студент володіє нормативною, навчальною та науково-монографічною базою на високому рівні, що проявляється у вдалому поєднанні усіх видів джерел при виконанні роботи;

- креативний підхід до викладення питань теми (використання власних схем, таблиць і т.п.);

- ключові поняття теми загалом розкриваються, але аргументація викладеної позиції містить незначні неточності, допущено незначні помилки.

6-7 балів ставиться за наступних умов:

- студент розкриває тему на задовільному рівні, викладення матеріалу є лаконічним, що не дозволяє оцінити глибину знань з теми;

- все, що викладається у презентації, свідчить про неповне розуміння і слабку орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- ключові поняття теми загалом розкриваються, але аргументація викладеної позиції містить суттєві неточностями або суперечностями, що свідчить про недостатність опрацювання обраної тематики;

- відсутність власних схем, таблиць і т.п., а у разі їх наявності, допущення істотних

помилки, нелогічність у групуванні матеріалу;

- студент володіє нормативною, навчальною та науково-монографічною базою на середньому рівні, що проявляється у невдалому поєднанні видів джерел при виконанні роботи, надмірному цитуванні законодавства або науково-монографічної літератури без належного аналізу;

- висновки відображають основні результати дослідження;

4-5 балів ставиться за наступних умов:

- правильні але неповні відповіді на ключові поняття теми, недостатньо повна аргументація позицій, висновки не охоплюють усієї теми.

- студент виявляє незнання частини навчального матеріалу, нелогічно його викладає;

- допускаються суттєві помилки або зовсім пропускаються важливі аспекти тематики;

- студент володіє нормативною, навчальною та науково-монографічною базою на низькому рівні, що проявляється у невдалому поєднанні видів джерел при виконанні роботи, надмірному цитуванні законодавства або науково-монографічної літератури без належного аналізу;

- надмірне запозичення таблиць, схем і т.п., формальний підхід до виконання завдання, допущено дві і більше істотних помилок;

- висновки неповно відображають результати проведеного дослідження.

1-3 бали ставиться за наступних умов:

- студент демонструє низький рівень знань нормативної, навчальної та науково-монографічної бази, надмірно цитує джерела без належного аналізу;

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу, виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, демонструє відсутність навичок аналізу досліджуваних явищ;

- демонструється формальний підхід до виконання завдання, презентація представляє собою непослідовний набір інформації;

- значне запозиченням схем, таблиць, слайдів та презентацій інших авторів;

- висновки не по суті проблематики, що розкривається або відсутні взагалі.

0 балів:

- викладений матеріал не відповідає чинному законодавству;

- викладений матеріал не відповідає темі презентації;

- робота є плагіатом.

Максимальна кількість балів, набраних при складанні індивідуальних завдань з обох розділів (Розділи I та II) - 10.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Контрольна робота з розділу проводиться у формі письмової роботи, що складається з 10 тестових завдань з тем, передбачених робочою програмою в рамках питань, що виносяться для складання поточного контролю. робочою програмою в рамках питань, що виносяться для складання підсумкового контролю. Кожна правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів набраних при виконанні контрольної роботи за I розділом - 10, за розділом II - 10 балів.

Максимальна кількість балів, набраних при написанні контрольної роботи - 20 (за результатами тестування з обох розділів (Розділи I та II).

Критерії оцінювання заліку

Залік з розділу проводиться у формі письмової роботи, що складається з 40 тестових завдань з тем, передбачених робочою програмою в рамках питань, що виносяться для складання підсумкового контролю. Кожна правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в 1 бал. **Максимальна кількість балів, набраних при складанні семестрового**

заліку - 40 (за результатами тестування з обох розділів (Розділи I та II).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10.Рекомендована література

Рекомендована література за

Розділом I Національні механізми захисту прав людини

Основна література

Нормативно-правові акти:

1. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст.502.
2. Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст.799.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст.429.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Конституція Автономної Республіки Крим від 21 жовтня 1998 р., затв. Законом України від 23 грудня 1998 р. № 350-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5-6. Ст.43.
6. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим : Закон України від 10 лютого 1998 р. № 90/98-ВР (із змін.). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/90/98-вр>.
7. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII (із змін.). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18>
8. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
9. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII (із змін.). URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
10. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим : Закон України від 16 червня 2011 р. № 3530-VI (із змін.). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3530-17>
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
12. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>
13. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

Підручники та навчальні посібники

1. Конституційне право України : навч. пос. / за заг. ред. М.І. Марчука, О.С. Бакумова, Л.Д. Варунц, Т.І. Гудзь та ін. Х. : Харків нац. ун-т внутр. справ, 2017. 408 с.
2. Конституційне право України. Академічний курс: підручник : у 2 т. Т.1 / за ред. В.Ф.

Погорілка. К.: Юридична думка, 2006. 544 с.

3. Конституційне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т.2 / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2008. 800 с.

4. Конституційне право України : підручник. 10-е (ювілейне) видання: перероблене та доповнене. Ужгород : РІК-У, 2020. 504 с.

5. Конституційне право України: підручник / за ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. Х. : Право, 2008. 416 с.

6. Конституційне право України : підручник / Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Ф.В. Веніславський та ін. ; за заг. ред. Т.М. Слінько. Х. : Право, 2020. 592 с.

7. Конституційне право України: посібник для підготовки до іспиту / Ю.Г. Барабаш, Л.К. Байрачна, І.І. Дахова та ін.; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. Х. : Право, 2012. 304 с.

8. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. / упоряд. І.О. Кресіна, О.В. Батанов; відп. ред. Ю.С. Шемшученко. 3-є вид. К. : Юридична думка, 2011. 328 с.

9. Кравченко В. В. Конституційне право України: навч. посіб.; 6-те вид., випр. та доповн. К. : Атіка, 2009. 608 с.

10. Погорілко В. Ф. Конституційне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко ; за заг. ред. В.Л. Федоренка. 4-е вид., переробл. і доопр. К. : Ліра-К, 2012. 576 с.

11. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. К.: Юрінком Інтер, 2011. 272 с. (Серія «Проблеми сучасної конституціоналістики». Вип. 1).

12. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 2 : Конституційні перетворення в Україні: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. К. : Юрінком Інтер, 2012. 432 с. (Серія «Проблеми сучасної конституціоналістики». Вип. 2).

13. Серьогін В. О. Конституційне право України: навч. посіб. Х. : ХНУВС, 2010. 368 с.

14. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України: академічне видання. Х. : Право, 2009. 468 с.

15. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

16. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : підручник; 2-е вид., переробл. та допов. К. : Юрінком Інтер, 2004. 510 с.

17. Чушенко В.І. Конституційне право України : підручник. К. : Ін Юре, 2007. 488 с.

18. Шляхтун П.П. Конституційне право України : навч. посіб. К. : Освіта України, 2010. 592 с.

Допоміжна література

1. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): монографія Х.: Легас, 2004. 191 с.

2. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: монографія К.: Юридична думка, 2010. 656 с.

3. Бедь В.В. Конституційно-правові аспекти реалізації права людини на свободу совісті та віровизнання : моногр. Ужгород : УУБА-КаУ, 2010. 278 с.

4. Боняк В.О. Конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2008. 180 с.

5. Волошин Ю.О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти : моногр. / за ред. М.О. Баймуратова. К. : Логос, 2010. 428 с.

6. Голубка І.І., Бисага Ю.М., Піфко О.О. Конституційні права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правовий аналіз : моногр. Ужгород : Гельветика, 2017. 212 с.

7. Журавський В.С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми): монографія. К.: Парламентське вид-во, 2002. 344 с.

8. Заворотченко Т.М. Політичні права і свободи людини й громадянина в Україні:

теоретичні основи і проблеми реалізації: монографія / Дніпропетровськ: Вид-во Дніпроп. нац. ун-ту, 2013. 424 с.

9. Задорожня Г.В. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз : моногр. К. : Алерта, 2016. 552 с.

10. Інавгурація. Історія та сучасність / О.В. Батанов, О.М. Стойко, М.Д. Ходаківський ; за ред. Ю.С. Шемшученка. К. : Юридична думка, 2013. 112 с.

11. Калинюк С.С., Бисага Ю.М., Белов Д.М., Ярема В.І. Конституційно-правовий статус адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу : моногр. Ужгород : Гельветика, 2017. 197 с.

12. Колективні політичні права і свободи людини та громадянина в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / за ред. Л.В. Новікової. Х.: Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2013. 352 с.

13. Конституція України: наук.-практ. коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2011. 1128 с.

14. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.

15. Липачова Л.М. Реалізація конституційного права людини та громадянина на звернення за захистом своїх прав і свобод до Європейського Суду з прав людини: монографія. Дніпропетровськ: Ліра-ЛТД, 2005. 204 с.

16. Марцеляк О.В. Інститут омбудсмана: теорія і практика: монографія. Х.: Вид-во НУВС, 2004. 450 с.

17. Марцеляк О.В. Спеціалізовані органи парламентського контролю в Україні: статус і функціонування: монографія / О.В. Марцеляк, Ю.М. Коломієць, Г.В. Зубенко; за ред. О.В. Марцеляка. Х.: ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС, 2006. 268 с.

18. Нестеренко О. Інформація в Україні: право на доступ. Х.: Акта, 2012. 308 с.

19. Нечипорук Г.Ю., Бисага Ю.М., Берч В.В., Дешко Л.М., Бисага Ю.Ю., Нечипорук К.О. Конституційне право на звернення до Європейського суду з прав людини та механізм реалізації права на виконання його рішень : моногр. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2020. 196 с.

20. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: монографія. К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. 472 с.

21. Органи державної влади України: монографія. / за ред. В.Ф. Погорілка. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. 592 с.

22. Орос М.М., Бисага Ю.М., Берч В.В., Дешко Л.М., Нечипорук Г.Ю. Право народу на спротив: конституційно-правове дослідження : моногр. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2020. 232 с.

23. Реалізація права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні : моногр. / Л.Б. Васильчук, Ю.М. Бисага. Ужгород, 2019. 208 с.

24. Серьогін В.О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно - правовій теорії та практиці: монографія. Х.: ФІНН, 2010. 608 с.

25. Серьогіна С. Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні: монографія. Х.: Ксилон, 2001. 280 с.

1. Сироїд Т. Л. Правова основа та механізми захисту прав людини на міжнародному регіональному рівні // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. 2014. № 1. С. 79-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2014_1_13

26. Скомороха В.Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики: монографія. К.: МП Леся, 2007. 716 с.

27. Словська І.Є. Конституційно-правовий статус парламенту - Верховної Ради України: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2013. 336 с.

28. Совгіря О.В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.

29. Фаловська І.М., Бисага Ю.М., Бисага Ю.Ю., Коцкулич В.В. Конституційний принцип рівності: правозастосовчі аспекти : моногр. Ужгород : Гельветика, 2018. 204 с.
30. Фрицький Ю.О. Державна влада в Україні: становлення, організація, функціонування: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун -т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2006. 360 с.
31. Чуб О.О. Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами: монографія. Харків: Одиссей, 2005. 232 с.
32. Шамрай В.В. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: теоретико-методологічний аспект : моногр. 2018. 358 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>
3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Офіційний веб-портал органів судової влади України. URL: <http://court.gov.ua/>
5. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
6. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. URL: <http://www.scourt.gov.ua/>
7. Офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua/>
8. Офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.ombudsman.kiev.ua/>

10. Рекомендована література за Розділом II Міжнародні механізми захисту прав людини

Основна література:

Міжнародно-правові акти:

1. Декларація про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини та основні свободи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_349.
2. Керівні принципи щодо захисту правозахисників [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.osce.org/uk/odihr/1504767downloadMrue>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Література:

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича. - К.: Либідь, 2002. - 608 с.
2. Буткевич О.В. Історія міжнародного права. Підручник / О.В. Буткевич. - К: Ліра-К. - 2013. - 416 с.
3. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України : монографія / [Акуленко В. І., Андреасян Г. А., Білоричський Г. О. та ін.; за ред. В. Н. Денисова]. - К. : Юстиніан, 2006. - 672 с.
4. Дмітрієв А. І. Міжнародне публічне право: навч. посібник / [А. І. Дмітрієв, В. І. Муравйов; відп. ред. Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський]. - К. : Юрінком Інтер, 2001. - 640 с.
5. Міжнародне право : словник-довідник / [С.М. Перепьолкін, Т.Л. Сироїд, Л.А. Філяніна]; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. - Х.: Юрайт, 2014. - 408 с.
6. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / [В. Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О. В.

- Беглий, О. А. Радзівілл та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Антипенка. - К. : НАУ, 2012. - Т. 1. - 420 с.
7. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / [В. Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О. В. Беглий, О. А. Радзівілл та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Антипенка. - К. : НАУ, 2012. - Т. 2. - 348 с.
 8. Сироїд Т.Л. Міжнародне право: навчальний посібник / Т.Л. Сироїд. - Харків: ХНУВС, 2009. - 336 с.
 9. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник / Т. Л. Сироїд. - Одеса: Фенікс, 2018. - 744 с.

Допоміжна література:

1. Караман І.В., Козіна В.В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. - К.: ВАІТЕ, 2015. - 136 с.
2. Карташкін В.А. Права человека: международная защита в условиях глобализации. Монография. М.: Норма, 2009. - 288 с.
3. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / за заг. ред. Т.Л. Сироїд. - ХНУ імені В.Н. Каразіна. - Х., 2018. - 292 с.
4. Червяцова А. О. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд з прав людини: Навчальний посібник. - Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. - 136 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний сайт Human Rights Watch [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.hrw.org>.
2. Офіційний сайт Medecins sans Frontieres [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.paris.msf.org>.
3. Офіційний сайт Асоціації держав Південно-Східної Азії [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.aseansec.org>.
4. Офіційний сайт Африканського Союзу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/text/19467347/>.
5. Офіційний сайт Дитячого фонду ООН [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unicef.org/>.
6. Офіційний сайт Економічного Суду СНД [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sudsng.oig/>.
7. Офіційний сайт Європейського Союзу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://europa.eu/>.
8. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ms>.
9. Офіційний сайт Європейської поліцейської агенції (Європол) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.europol.europa.eu/>.
10. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>.
11. Офіційний сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.icrc.org/eng/>.
12. Офіційний сайт Міжнародного кримінального Суду [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.icc-cpi.int/>.
13. Офіційний сайт Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.icj-dj.org/tomepage/tu/>.
14. Офіційний сайт Міжнародної Амністії [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

- <https://amnesty.OIg.Iu/>.
15. Офіційний сайт Міжнародної морської організації [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imo.org/Pages/home.aspx>.
 16. Офіційний сайт Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.interpol.int/>.
 17. Офіційний сайт Організації Американських держав [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.oas.org/en/default.asp>.
 18. Офіційний сайт Організації з безпеки та співробітництва в Європі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.osce.org/>.
 19. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.un.org/ru/>.
 20. Офіційний сайт Північноатлантичного альянсу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>.
 21. Офіційний сайт Ради Європи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://hub.coe.int/>.
 22. Офіційний сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.wto.org/>.
 23. Офіційний сайт Суду Євразійського економічного співтовариства [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sudevrazes.oIg/>.